

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА «ЧУТЛИВІСТЬ» ЯК ЧИННИК НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ «ЧУЖОСТІ» ЕТНОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В УКРАЇНСЬКОМУ АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

SOCIO-POLITICAL «SENSITIVITY» AS A FACTOR IN NEUTRALIZING THE LINGUISTIC «OTHERNESS» OF ETHNOCULTURAL STEREOTYPES IN UKRAINIAN AUDIOVISUAL TRANSLATION

Якубовська Н.О.,

orcid.org/0000-0003-2391-6188

кандидат філологічних наук, доцент,

учений секретар, доцент кафедри французької філології та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія

Вісру В.П.,

orcid.org/0009-0000-9235-4719

студентка III курсу факультету іноземних мов

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті досліджено вплив суспільно-політичних чинників і рівня соціокультурної «чутливості» на вибір перекладацьких стратегій у процесі відтворення мовної «чужості» етнокультурних стереотипів в українському аудіовізуальному перекладі. Актуальність роботи зумовлена зростанням ролі АВП як важливого каналу міжкультурної комунікації та підвищеною увагою до питань ідентичності в сучасному українському соціокультурному просторі. Теоретичну основу становлять концепції мовної «чужості» Л. Венуті та А. Бермана, а також сучасні підходи до аудіовізуального перекладу, що розглядають його як ідеологічно зумовлений процес. Матеріалом дослідження слугує французька кінокомедія «*Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu?*» (2014) та її українські закадрові переклади студій 1+1 і K1. У роботі застосовано порівняльно-перекладацький, дескриптивний, прагматичний і семіотичний методи аналізу, що забезпечують комплексний підхід до інтерпретації перекладацьких рішень.

У ході дослідження виокремлено п'ять груп етнокультурних стереотипів (про євреїв, арабів, китайців, африканців і французів) та сформовано систему стратегій їх передачі: повне й часткове відтворення, стирання та вилучення. Встановлено кореляцію між типом мовної «чужості» та вибором перекладацької стратегії. Виявлено сфери, де нейтралізація є найчастішою: міжкультурні конфлікти, табуована лексика, релігійні вигуки, політкоректність, релігійні традиції та атрибути. Порівняльний аналіз засвідчив асиметрію у виборі перекладацьких стратегій: студія 1+1 тяжіє до функціональної еквівалентності й збереження прагматичного ефекту, тоді як K1 частіше застосовує нейтралізацію через стирання і вилучення, що може зумовлювати втрату семіотичної когезії. Доведено, що перекладач в аудіовізуальному перекладі виступає не лише мовним посередником, а й ідеологічним агентом, який формує репрезентацію культурної «іншості» та моделює сприйняття мультикультурного суспільства реципієнтом.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, етнокультурні стереотипи, мовна «чужість», нейтралізація, політкоректність, перекладацькі стратегії, ідеологія перекладу.

The article examines the impact of socio-political factors and the level of sociocultural “sensitivity” on the selection of translation strategies in rendering the linguistic “otherness” of ethnocultural stereotypes in Ukrainian audiovisual translation. The growing role of audiovisual translation as an important channel of intercultural communication and the increased attention to issues of identity in contemporary Ukrainian sociocultural space underscored the study's relevance. The theoretical framework builds on the concepts of linguistic “otherness” developed by L. Venuti and A. Berman, as well as on contemporary approaches to audiovisual translation that view it as an ideologically conditioned process. The empirical material consists of the French comedy film *Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu?* (2014) and its Ukrainian voice-over translations produced by the studios 1+1 and K1. The study employs comparative translation analysis, as well as descriptive, pragmatic, and semiotic methods, thereby ensuring a comprehensive approach to interpreting translation decisions.

The research identifies five groups of ethnocultural stereotypes (concerning Jews, Arabs, Chinese, Africans, and the French). It proposes a system of strategies for their rendering, including full and partial reproduction, erasure, and omission. A correlation has been established between the type of linguistic “otherness” and the choice of translation strategy. The study also determines the domains in which neutralization occurs most frequently: intercultural conflicts, taboo language, religious exclamations, political correctness, religious traditions, and attributes. The comparative analysis reveals an asymmetry in translation approaches: the 1+1 studio tends toward functional equivalence and the preservation of pragmatic effect, whereas K1 more frequently resorts to neutralization through erasure and omission, which may lead to a loss of semiotic cohesion. The study demonstrates that the audiovisual translator functions not only as a linguistic mediator but also as an ideological agent who shapes the representation of cultural “otherness” and constructs the recipient's perception of a multicultural society.

Key words: audiovisual translation, ethnocultural stereotypes, linguistic “otherness”, neutralization, political correctness, translation strategies, ideology of translation.

Постановка проблеми. Сучасна епоха, визначена четвертою промисловою революцією, цифровізацією та інтернетизацією, докорінно змінила способи культурної комунікації. У центрі цих трансформацій перебуває аудіовізуальний переклад (АВП), який за своєю природою є мультимодальним та складним семіотичним конструктом, що поєднує вербальний, візуальний та акустичний канали. Попри свою складну мультисеміотичну структуру АВП є не лише інструментом подолання мовних бар'єрів, а й потужним засобом формування стереотипних етнокультурних репрезентацій та усталених соціальних наративів. У цьому контексті повне відтворення або вилучення етнічно-маркованого елемента залежить від суспільно-політичної «чутливості», яка в свою чергу робить роботу перекладача в першому випадку «видимою», тоді як в другому «невидимою» [23, с. 3]. Тобто, формування дискурсу цільової культури залежить від перекладача, який свідомо чи несвідомо приймає, поширює або підриває панівні системи цінностей своєї мови. Відтак, він стає співтворцем нової етики спілкування та відповідає за коректне узгодження культурних контекстів. Варто також підкреслити, що нейтралізація мовної «чужості» у випадку відтворення етнокультурних кліше – це не лише перекладацький вибір, а часто форма ідеологічної маніпуляції. У зв'язку з цим важливо розрізняти суто технічну маніпуляцію в АВП (зумовлену багатокодовістю кінотвору) та ідеологічну маніпуляцію, де перекладач свідомо відходить від оригіналу задля відповідності моральним, політичним або релігійним установкам цільового суспільства [14, с. 285]. У цій площині нейтралізація стирає культурний та етнічний контексти перетворюючи переклад на акт цензурування або соціальної чи політичної адаптації. Крім того, основними доменами, де суспільно-політична «чутливість» обумовлює стратегію нейтралізації або, інакше кажучи, політкоректної адаптації, є расові та етнічні номінації, клішовані етнокультурні репрезентації та опис соціального статусу [1, с. 78].

Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком глобальних медіаплатформ та зростанням попиту на аудіовізуальний контент, що робить АВП основним каналом міжкультурної комунікації та трансляції «чужих» цінностей. Поряд із цим, в українському контексті періоду 2014-2025 років це питання набуло особливої гостроти через війну та інтенсивний пошук національної ідентичності, що значно підвищило чутливість аудиторії до репрезентації «свого»

та «чужого» на екрані [12, с. 3]. Примітно, що український перекладацький дискурс активно інтегрує західні норми політичної коректності, що потребує наукового осмислення стратегій таких адаптацій «чужого» [1, с. 77]. Отже, дослідження механізмів нейтралізації мовної «чужості» у відтворенні етнокультурних стереотипів дозволить визначити межу між необхідною етичною адаптацією та ідеологічним стиранням культурної автентичності в сучасному українському кінопросторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу теоретичного обґрунтування мовної «чужості» та етики перекладу лягли праці Л. Венуті, яка розглядає «невидимість» перекладача як результат етнодевіантного тиску на цільову мову [23, с. 2], та А. Бермана, який аналізує переклад як «випробування чужим» (*l'épreuve de l'étranger*), де автентична «іншість» часто стирається під впливом суспільно-політичної «чутливості» [9, с. 17]. У свою чергу С. Баснетт та Д. Джонстон розглядають переклад як процес деконтекстуалізації та реконтекстуалізації смислів, що дозволяє трактувати нейтралізацію як механізм створення нових соціальних наративів [7, с. 1], тоді як питання взаємозв'язку перекладу та соціальної ідентичності розглядається у праці М. Кроніна, де перекладач виконує роль медіатора між конфліктними зонами «свого» та «чужого» [11, с. 134]. Ці тези доповнюються підходом Б. Хатіма та Дж. Мандея, згідно з яким дискурсивні параметри перекладу виступають ідеологічним фільтром для «чужих» соціокультурних кодів [17, с. 9]. Відтак, погляди Й. Лааксонен та К. Коскінен підкреслюють, що такий вибір стратегії перекладу завжди є політичним актом [18, с. 1]. П. Забальбескоа в свою чергу обґрунтовує мультимодальну природу кінотексту, що дозволяє виявити прагматичну асиметрію, яка виникає через стирання мовної «чужості» [24, с. 34]. А стратегії відтворення екстралінгвістичних культурних реалій та норми їх адаптації в АВП систематизовані у працях Я. Педерсена [21, с. 6].

Теоретичний інструментарій для передачі «чужої» вимови у дубляжі розроблено французькою дослідницею Ж. Луазон-Шарль [19, с. 82], а специфіка дубляжу й субтитрування та їхній вплив на «згладжування» культурних розбіжностей висвітлені у працях А. Несірлі, Х. Діаса Сінтаза та А. Ремель [20, с. 14; 15]. Науковець Д. Делабастіга розробив фундаментальну типологію стратегій відтворення мовної гри, яка дозволяє проаналізувати те, як перекладач «згладжує» або зберігає «чужість» мовної гри оригіналу [13, с. 134]. С. Баснетт, Л. Венуті, Й. Педерсен

та І. Гостова переосмислюють переклад як творчий акт, який розглядає нейтралізацію «чужості» як один із інструментів адаптації до нових соціокультурних умов [8], тоді як М. Борода та Х. Діас Сінтаз підкреслюють роль етичних норм та соціокультурних очікувань у виборі відтворення «чутливих» елементів для аудиторії [10]. У своїх працях М. Доре зосереджує увагу на функціональній маніпуляції гумором та табуйованою лексикою, вказуючи на зв'язок між нейтралізацією та соціальними стандартами [16, с. 2].

Український контекст дослідження представлений працями К. Кліменчук, Л. Ляшенко та Л. Буданова, які аналізують відтворення політкоректної лексики крізь призму концепції «бігової доріжки евфемізмів» С. Пінкера [1, с. 78], а О. Світліковська розробляє методологію дослідження соціокультурних цінностей у масмедійних текстах [4]. Такі науковці як І. Сметана, В. Сухенко, Л. Харчук розглядають мову як інструмент національної безпеки, що потребує фільтрації ворожих наративів [3, с. 224], а рецепція стратегічних наративів у мультимодальних медіатекстах висвітлена у праці С. Жаботинської [25, с. 86]. Когнітивно-прагматичні механізми нейтралізації образу «іншого» у міграційному дискурсі вивчаються І. Шевченко [22, с. 77]. Роль мовних засобів у конструюванні лінгвокультурних типажів та етностереотипів у кіно висвітлено у роботі М. Полховської та А. Очковської, які аналізують баланс між збереженням колориту та етичною адаптацією [2, с. 201]. Технологія маніпулювання через перекладацьку евфемізацію «гострих» тем розкриваються у праці В. Ярешко та І. Кобякової [6, с. 101]. Н. Якубовська та А. Куц доводять, що нейтралізація «зламаного» мовлення у дубляжі системно послаблює культурну ідентичність персонажа [5, с. 217].

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в описі та оцінці впливу суспільно-політичних чинників на перекладацькі стратегії у відтворенні мовної «чужості» етностереотипів у світлі сучасних підходів АВП. Завдання – зіставити оригінали етнокультурних стереотипів із українськими закадровими озвученнями двох студій, задля встановлення закономірності між обраним перекладацьким засобом та типом національно-маркованого елемента.

Проведення окресленого дослідження зумовило використання низки методів: порівняльно-перекладацький – для зіставлення оригінальних реплік із перекладами студій 1+1 та K1; описовий – для систематизації та опису перекладацьких стратегій; прагматичний – для

аналізу функціонального впливу на глядача; семіотичний – для розгляду взаємодії вербального та візуального каналів аудіовізуального тексту. Теоретичною основою класифікації перекладацьких трансформацій слугували праці Ж.П. Віне та Ж. Дарбельне, Ж. Луазон-Шарль та І. Гамб'є. На основі зазначених класифікацій у ході дослідження було сформовано авторську класифікацію стратегій передачі культурно-маркованих елементів, яка об'єднує чотири основні стратегії, які в свою чергу містять різні перекладацькі прийоми: повне відтворення (буквальний переклад, модуляція, калька, запозичення, ретериторіалізація, адаптація, додавання, зміщення, еквіваленція, перифраза), часткове відтворення (вилучення, зміщення, ретериторіалізація, стирання, буквальный переклад, інтенсифікація, евфемізація, запозичення), стирання та вилучення.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом дослідження став французький кінематографічний твір «Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu ?» (2014) («Божевільне весілля»), який містить яскраво виражені етнокультурні стереотипи та соціокультурні маркери. Для аналізу перекладацьких трансформацій використано закадрове озвучення студії 1+1 та K1. Гумор у фільмі побудований на тому, що французьке подружжя Марі та Клод Верней, має чотирьох доньок, які одружуються із представниками різних національностей: євреєм, арабом, китайцем та африканцем. У ході дослідження було виділено п'ять тематичних груп етнокультурних стереотипів, включаючи французів.

Систематизація виявлених стереотипів дозволила визначити найпоширеніші клішовані уявлення про кожного етнічного представника. Зокрема, євреї у фільмі відображені через такі етнокультурні репрезентації, як: усі євреї – талановиті бізнесмени, євреї-банкіри домінують у фінансовому секторі, євреї «заполонили» телебачення та професію дантиста. Стереотип арабів відображається через: дивні, на думку французів, арабські імена, судження, що араби окупували Париж (район Барбес), що араби – хороші торговці та, водночас, усі араби – злодії. Уявлення про китайців стереотипізуються в наступному: китайці їдять лічі, собак; китайці замкнуті (нешчирі), завжди усміхаються, дуже пунктуальні, а також є підлабузниками. Африканці стають уособленням стереотипів французів про расизм щодо чорношкірих, а також про африканське весілля, як безкінечне та хаотичне дійство. І, нарешті, гіперболізоване стереотипне бачення французів: справжні французи їдять свинину, французи – вірні католики та расисти.

Аналіз перекладацьких рішень обох студій дозволяє простежити, які саме репрезентації піддаються нейтралізації – і чи є ця нейтралізація технічно зумовленою або ідеологічно вмотивованою. До прикладу, відтворення наступного стереотипу про євреїв є дуже показовим. Французький оригінал: "*Je croyais que les Juifs étaient doués pour les affaires. Visiblement pas tous*" [00:10:57] в українському перекладі кіностудії 1+1 звучить наступним чином: «Я гадав євреї успішні підприємці, очевидно – не всі» [00:10:57]. Передача французького вихідного тексту здійснена за допомогою буквального перекладу, модуляції та синонімічної заміни. Тобто перспектива із «обдарованості у справах» зміщується на «людину, яка цими справами займається». Відбувається модуляція із логічним розвитком поняття (людина, яка веде справи – підприємець). Щодо синонімічної заміни, то французький прикметник «*doué*» перекладається як «обдарований», у цільовому тексті використано синонімічну заміну прикметником «успішні», що є необхідною адаптацією до модуляції «підприємець». Іншими словами, практичне вживання таких слів підтверджує, що «підприємці – успішні», а ось «обдарованим» можна бути у чомусь. Кіностудія K1 пропонує свій варіант перекладу: “Я думав всі євреї успішні, а виявляється – не всі.” [00:10:57]. У наведеному перекладі фіксується буквальне відтворення та компресована модуляція французького виразу «*doués pour les affaires*» до прикметника «успішні». Використана стратегія є дещо збідненою інтерпретацією ідеї, оскільки персонаж-єврей зазнає невдач саме у підприємницькій діяльності. Стратегія, використана кіностудією 1+1, дозволяє видобути цю імпліцитну інформацію через використання модуляції, що передає всі нюанси критики стереотипу. У вищенаведеному прикладі спостерігається невідповідність персонажа-єврея соціокультурному типу «підприємця-єврея», що у контексті даної наукової розвідки пов’язано із суспільно-політичними факторами, які й сформували даний стереотип. Аналіз перекладу обох студій, доводить, що стратегія студії 1+1 (модуляції+буквального перекладу+синонімічної заміни) не тільки відтворює критику стереотипу, а й вкорінену у суспільстві думку: євреї-підприємці. Тоді як, компресована модуляція, застосована студією K1, стирає цей пласт політичного характеру (привласнення підприємницького сектору саме євреям).

Вищезазначене спостереження є дуже показовим у порівнянні із клішованими уявленнями про арабів як терористів, яке у кінотексті пред-

ставлене релігійним вигуком, вжитим в абсурдній ситуації – грі в сніжки: «*Allahu Akbar!*», що стирається у перекладі студії 1+1, передаючись вигуком «*давай!*», тоді як студія K1 відтворює його запозиченням «Аллах акбар!». У даному контексті на чисто гумористичний аспект значення накладається інше – імпліцитне значення політичного конфлікту. Відтак, на рівні перекладацьких стратегій стає очевидним, що збереження культурної ідентичності та гумористичного ефекту через запозичення ігнорує суспільно-політичний конфлікт, тоді як нейтралізація робить текст ідеологічно гладким.

У цьому контексті доцільно розглянути таку ж репрезентацію євреїв через вигуки, наприклад, єврейський вираз «*Shabbat Shalom*», який у перекладі «*Гарної суботи*» є мирним побажанням, що нагадує про священність суботи для євреїв, – відтворюється в перекладах обох студій через запозичення: «Шабат шалом». Дане спостереження дозволяє визначити структуру етнокультурного стереотипу, за якою визначається вплив суспільно-політичних чинників на ступінь його відтворення. У випадку із арабами це релігійне підґрунтя стереотипу (возвеличення Аллаха), на який накладається реальний конфлікт із терористичними атаками з використанням цього виразу, тоді як для євреїв – релігійне підґрунтя (мирне побажання) не асоціюється з будь-яким політичним конфліктом і вживанням цього виразу. Отже, аналіз перекладацьких рішень у взаємодії із соціальними процесами, релігійними поняттями та політичними конфліктами виявив безпосередній вплив суспільно-політичних чинників на відтворення етнокультурних стереотипів про євреїв та арабів: повне відтворення запозиченням за умови відсутності політичного конфлікту щодо євреїв та нейтралізація у випадку його присутності щодо арабів.

Показовим є відтворення стереотипу про єврейський головний убір кіпу: “*Ça me gratte ce truc... C'est infernal...*” [00:14:14] у перекладі студії 1+1 набуває форми «*Голова свербить пекельно від цього нацююрника*». Тобто, перекладач вдається до методу ретериторіалізації (перенесення чужого мовного явища у новий культурний простір), спираючись на візуальний код – глядач бачить ярмулку на голові персонажа, що дозволяє замінити нейтральне слово «*truc*» на емоційно-забарвлений та дещо українізований термін «нацююрник» що значно посилює комічний ефект. Цікавим для спостереження здається переклад студії K1: «*Голова свербить просто пекло*» [00:14:14], де перекладач звертається до модуляції всього речення та вилу-

чає слово «truc», оскільки візуальний код дозволяє зрозуміти про що йде мова. Тобто, ретериторіалізація застосована студією 1+1 посилює комічний ефект, ігноруючи суспільно-політичну чутливість до характерних атрибутів євреїв, тоді як модуляція та вилучення слова «truc» у перекладі студії K1 вказують на те, що ці самі чинники є причиною виявленого вилучення, якого можна було б уникнути, застосувавши еквівалент «штука». У цьому самому ключі, можна розглянути єврейську та арабську релігійну традицію обрізання: «*On lui a quand même coupé le prépuce*» [00:07:21]. Переклади обох студій повністю відтворюють згаданий етностереотип, проте, обидві вдаються до евфемізації: студія 1+1 звертається до модуляції: «*Але ж йому не цукерку дали, йому відрізали шматок плоті*», дещо пом'якшуючи можливий еквівалент «крайня плоть». Проте студія K1 вдається до ретериторіалізації: «*Йому нів перчика відрізали*», що, як і у випадку із студією 1+1, також стирає прямий відтінок цієї релігійної практики у обох народів.

Відтак, аналіз передачі релігійних традицій піддається впливу суспільно-політичних маркерів, що можна простежити у вибраних перекладацьких прийомах: евфемізована модуляція та ретериторіалізація. Проте, інтенсифікація висміювання культурних атрибутів (кіпа) у перекладі студії 1+1, наводить на думку, що суспільно-політичні норми допускають певний рівень відтворення або навіть ретериторіалізації у перекладі характерних речей етносу, тоді як релігійні практики, в обох студіях цензуруються. Проте, на відміну від евфемізації релігійної традиції євреїв та арабів, французька католицька традиція йти на месу в честь Різдва повністю відтворюється незважаючи на висміювання даного стереотипу: у студії 1+1 аналогом: «*la messe. Impossible de rater ça*» [00:32:00] – «*Точно, служба як же її пропустити*», тоді як у перекладі студії K1: «*А, звісно мамо, таке не можна пропускати*» значення генералізується за допомогою модуляції у вказівний займенник «*таке*», що виражає дещо зневажливий характер.

Вибір, здійснений перекладачами у відтворенні етнокультурних особливостей, які стосуються релігійних звичаїв (арабів, євреїв та французів) дозволяє зробити висновок, що «чутливість» суспільно-політичних чинників визначає стратегію перекладу там, де культурна практика є звичною (меса) та там, де вона може виглядати шокуючою для глядача (обрізання у євреїв та арабів).

У межах окресленого дискурсу етнокультурні стереотипи про китайців відрізняються від упер-

джених репрезентацій про арабів та євреїв тим, що передбачають частіше вживання нецензурної лексики, яка теж вписується у перспективу даного дослідження. Наприклад, стереотип про китайців як націю підлабузників простежується в наступному прикладі: «*Il va lui sucer les boules tout le repas?*» [00:07:00]. Переклад студії 1+1 включає метод еквіваленції, яка, втім, є менш стилістично експресивною, ніж у вихідному тексті: французький вираз «*sucer les boules*», що у просторіччі використовується як вульгарне позначення чоловічих статевих органів, замінено на усталений просторічний український вираз: «*Довго він ще лизатиме йому зад?*» [00:07:00]. Визначення цієї стратегії як літературної адаптації зумовило використання слова «зад» замість більш вульгарного аналога, а саме стирання маркеру «іншості» зумовлене тим, що сама репліка звучить не так гостро, а вульгарний персонаж-єврей виглядає дещо «культурнішим». Проте, використаний український вираз адаптує темперамент героя до українського та зберігає «семіотичну когезію» візуального та вербального каналів. Однак, асинхронність кодів АВП спостережена у перекладі студії K1: «*От же, підлабузник*» [00:07:00]. Зафіксоване повне стирання вульгарності виразу руйнує когезію візуального та вербального кодів, тобто реакція людини, якій це говорять, здається неприродною. Вищезгаданий приклад є показовим, оскільки спостережені перекладацькі трансформації студії K1 вказують на те, що їх вибір є ідеологічно зумовленим, оскільки гетерогенність досліджуваного аудіовізуального тексту вимагає повного відтворення даного етнічно-маркованого панчлайн за для збереження гумору. Проте, зафіксовані засоби перекладу не тільки руйнують гумор, а й порушують «семіотичну когезію» кінотвору.

Вищенаведені спостереження вказують на те, що використання табуйованої лексики у контексті відтворення міжкультурного стереотипу в АВП ускладнює роботу перекладача тим, що така лексика, по-перше, не є літературно-унормованою, а по-друге має дуже образливий відтінок, до якого глядач може бути неготовим. Тобто, обсценна лексика також виступає у якості суспільно-політичного чинника, який регулює допустимий рівень відтворення мовної «чужості» культурних стереотипів. Проте, репрезентація етнокультурного стереотипу щодо традиції обрізання арабів у 6 років, також містить нецензурну лексику, яка, на противагу китайському стереотипу, повністю відтворюється еквівалентом у перекладі тієї самої студії – K1. Французький оригінал: «*T'imaginer à*

6 ans ?Te faire couper la teub!» [00:07:51] та переклад студії K1: «Я б на його місці образився на батьків за те, що у шість років йому відрізали член». При зіставленні перекладацьких рішень студії K1 нейтралізація стає очевидною: відтворення табуованої лексики в культурно-забарвлених стереотипах різних етнічних груп межує між ідеологічно-вмотивованим вибором (у випадку китайців) та повним відтворенням (у випадку арабів).

У межах етнокультурних стереотипів, що базуються на нецензурній лексиці слід розглянути вплив суспільно-політичних чинників у відтворенні єврейсько-палестинського міжкультурного конфлікту у перекладах обох студій 1+1 та K1. Французький оригінал: «*Ok... mais je te préviens, le premier qui me chauffe sur Israël, je lui nique sa race*» [00:24:15] містить дуже образливий агресивний французький сленг «*je lui nique sa race*», де дієслово *niquer* – означає статевий акт, але в даному контексті використовується у значенні «розправитися», «знищити» або «жорстко принизити». Тоді як іменник «*race*» у цій ситуації це не просто «раса», а відсилання на все генеалогічне дерево людини. Останнє спостереження є доволі важливим, оскільки в арабському нецензурному дискурсі це вважається однією із найбрудніших образ, саме через те, що принижують не лише одну конкретну людину, а весь її рід. Переклад студії 1+1: «Добре. Але, попереджаю, якщо хтось почне гнати на Ізраїль, я його **пошлю до бісової матері**» [00:24:15] відтворює міжкультурну напругу через адаптовану еквіваленцію. Тобто, французький образливий вираз, який має відмінний від українського у даному контексті образ (жорстко образити весь рід людини), замінюється на питомий український вираз із характерним образом (послати до біса). Створивши українську ситуацію, яка контекстуально відповідає такій самій ситуації у французькій мові, студії 1+1 вдалося повністю відтворити образ, хоча трохи й евфемізований на стилістичному рівні. Натомість переклад студії K1 характеризується стиранням: «Але скажу одразу, почнуть найжджати на Ізраїль – **всіх приб'ю**» [00:24:15]. Обрані студією лексичні одиниці «найжджати» та «всіх приб'ю» є спробою компенсувати лише один аспект французького образливого виразу – жорстокість, тоді як другий аспект (посилання на рідних цієї людини) нейтралізується. У підсумку, встановлено виразну дихотомію між засобами перекладу студій 1+1 та K1 у відтворенні єврейсько-палестинського конфлікту: студія 1+1 вдається до адаптованої еквіваленції задля досяг-

нення функціонально-адекватної заміни, тоді як студія K1 обирає нейтралізацію, яка стирає прагматичний ефект. Ця відмінність, зафіксована у перекладацькій площині, актуалізує питання впливу суспільно-політичних чинників на обидві студії: відтак, трансформації, спостережені у перекладі студії 1+1, на відміну від тих, які зафіксовані у студії K1, не піддаються значному суспільно-політичному впливу, що дозволяє передати як комічну, так і критичну, або навіть репрезентаційну функції етнокультурного стереотипу.

Репрезентація африканського суспільства вимагає окремого розгляду. У зазначеному ракурсі доцільно проаналізувати наступний приклад: «*Je ne suis pas raciste, mais j'aurais préféré que mon fils épouse une noire, une Africaine, Yvoirienne*» [01:15:55]. Ілюстративний матеріал містить використання расистського терміна «чорна», який у перекладі студії 1+1 стирається вживанням політкоректного «чорна дівчина»: «Я не расист, але хотів би щоб мій син одружився із **чорною дівчиною**, з африканкою із *Cote d'Ivoire*» [01:15:55]. Проте, трансформація, зафіксована у перекладі кіностудії K1, свідчить про буквальну передачу шаблонної репрезентації: «Я не расист, але вважаю, що краще б мій син одружився із **чорною**, африканкою із *Cote d'Ivoire*» [01:15:55]. Слід наголосити ще й на тому, що нейтралізація, застосована студією 1+1, створює вербальну асиметрію, оскільки далі свекр-француз використовує неполіткоректне слово «білий» на позначення власних, «нерасистських» поглядів: «*Moi non plus, je ne suis pas raciste, et j'aurais préféré que ma fille épouse un blanc, européen et Français*» [01:15:55]. Простежена гібридна стратегія студії 1+1 наводить на думку, що передача расистських позначень щодо представників африканської культури піддається більшій цензурі ніж расистські позначення на адресу представників європейської культури. На противагу цьому перекладацький інструментарій, використаний студією K1, – буквальний переклад – дозволяє зберегти ідеологічну цілісність вербального коду: «Я теж не расист, але хотів би, щоб моя дочка вийшла за **білого**, за європейця, за француза» [01:15:55].

Підсумовуючи, виявлений алгоритм передачі расистських термінів щодо африканців та європейців вказує на те, що політкоректність у відтворенні африканського расистського терміну, застосована студією 1+1 є результатом впливу суспільно-політичних чинників, тоді як такий самий расистський термін щодо європейця відтворюється еквівалентом.

Висновки. Дослідження корпусу підтвердило, що суспільно-політична «чутливість» є системним чинником, який впливає на вибір стратегії відтворення мовної «чужості» етнокультурних стереотипів в українському АВП (евфемізація та стирання). Зафіксовано шість сфер, на які суспільно-політичні чинники мають найбільший вплив: міжкультурні конфлікти (євреї та араби), нецензурна лексика (як підсилення етностереотипу), релігійні вигуки (євреїв та арабів), політкоректність (африканці та французи), релігійні традиції (обрізання та меса), а також релігійні атрибути (кіпа). Оскільки, виявлені фактори прямо корелюють з типом конфлікту, що стоїть за стереотипом, обидві студії (1+1 та K1) під час відтворення зважають на звичність релігійної практики у цільовій культурі та актуальність міжкультурних конфліктів (релігійні вигуки).

Порівняння перекладів обох студій показує, що вибір стратегії для передачі етнокультурних стереотипів відрізняється: у перекладі студії 1+1 відсоток повного відтворення становить 91%, а у студії K1 – 80%; часткове відтворення (1+1) – 4%, тоді як у студії K1 – 13%; стирання (1+1) – 5%, та відповідно 4% для студії K1. Вилучення у перекладі студії 1+1 не зафіксовано – 0%, тоді як у перекладі студії K1 відсоток вилучення ста-

новить 3%. Отже, аналіз використаних перекладацьких засобів обох студій показав, що у повному відтворенні етнокультурних стереотипів переважають: буквальний переклад (44% для 1+1 та 35% для K1), модуляція (12% для 1+1 та 11% для K1), запозичення (8% для 1+1 та 10% для K1) та ретериторіалізація (7% для 1+1 та 4% для K1). Проте, у частковому відтворенні етнокультурних стереотипів перевага надається наступним перекладацьким прийомам: стирання (2% для 1+1 та 4% для K1), вилучення, яке зафіксоване лише у перекладі студії K1 – 4%, та ретериторіалізація (2% у перекладі 1+1 та 1% у K1). Тож, встановлено асиметрію у перекладацьких підходах обох студій: студія 1+1 тяжіє до функціональної евіваленції, що дозволяє зберегти критичний та комічний потенціал стереотипу, тоді як студія K1 частіше вдається до нейтралізації, яка навіть порушує семіотичну когезію кінотексту. Отримані результати засвідчують, що перекладач в АВП є не лише мовним посередником, а й ідеологічним актором, який вибором засобів перекладу формує дискурс та сприйняття вихідної культури. Перспективами для подальших досліджень можуть стати порівняльний аналіз перекладів на різних медіаплатформах з виокремленням їх цензурних обмежень у відтворенні мовної «чужості».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кліменчук К. Є., Ляшенко Л. В., Буданова Л. Г. Соціолінгвістичні аспекти відтворення англomовної політкоректної лексики в українському медійному дискурсі. *Studia Linguistica*. 2025. Вип. 27. С. 77–89. DOI: 10.17721/StudLing2025.27.77-89
2. Полховська М. В., Очковська А. П. Стратегії відтворення лінгвокультурних особливостей Великобританії та США українською (на матеріалі англomовного серіалу «Тед Лассо»). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2025. Вип. 2 (105). С. 201–210. DOI: 10.35433/philology.2(105).2025.201-210
3. Сметана І. І., Сухенко В. Г., Харчук Л. В. Мовна незалежність як запорука суверенітету держави (на прикладі української та чорногорської мов). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2025. Вип. 2 (105). С. 224–236. DOI 10.35433/philology.2 (105).2025.224-236
4. Світліковська О. А. Методологія та методика дослідження соціокультурних цінностей американського та британського етносів у сучасних масмедійних текстах. *Філологічні науки: сучасний стан та перспективи досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 11–12 грудня 2020 р.). Львів : ГО «Логос», 2020. С. 174–175.
5. Якубовська Н., Куц А. Переклад діалектного та «зламаного» мовлення у французьких комедіях: соціолінгвістичні та прагматичні аспекти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 91, Т. 2. С. 216–224. DOI: 10.24919/2308-4863/91-2-32
6. Ярешко В., Кобякова І. Інноваційні технології маніпулювання масовою свідомістю при перекладі політичних текстів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2025. Вип. 2 (54). С. 101–105. DOI: 10.24144/2663-6840.2025.2.(54).101-105
7. Bassnett S., Johnston D. *Debates in Translation*. Routledge, 2025. DOI: 10.4324/9781003104773
8. Bassnett S., Venuti L., Pedersen J., Hostová I. Translation and creativity in the 21st century. *World Literature Studies*. 2022. Vol. 14, No. 1. P. 3–17. DOI: 10.31577/WLS.2022.14.1.1
9. Berman A. *L'épreuve de l'étranger: Culture et traduction dans l'Allemagne romantique*. Paris : Gallimard, 1984. 311 p.
10. Borodo M., Díaz-Cintas J. Translation and Young Audiences: Looking Back, Looking Forward. *The Routledge Handbook of Translation and Young Audiences*. London : Routledge, 2023. P. 1–14. DOI: 10.4324/9781003291169-1

11. Cronin M. *Translation and Identity*. London : Routledge, 2006. DOI: 10.4324/9780203015698
12. Danylyuk N., Rohach O. Socio-cultural changes in the functioning of the Ukrainian language in Ukraine in 2014–2024. *Slavia Meridionalis*. 2025. 25, Article 3299. DOI: 10.11649/sm.3299
13. Delabastita D. Word play as a special problem in translation studies. *Target*. 1994. Vol. 6, No. 2. P. 223–243. DOI: 10.1075/target.6.2.07del
14. Díaz-Cintas J. Ideological Manipulation in Audiovisual Translation. *Meta*. 2012. Vol. 57, No. 2. P. 273–290. DOI: 10.7202/1013944ar
15. Díaz-Cintas J., Remael A. *Audiovisual Translation: Subtitling*. London: Routledge, 2021. 290 p.
16. Dore M. *Humour in Audiovisual Translation: Theories and Applications*. London: Routledge, 2020. DOI: 10.4324/9781003001928
17. Hatim B., Munday J. *Translation: An Advanced Resource Book*. London: Routledge, 2004.
18. Laaksonen J., Koskinen K. Venuti and the Ethics of Difference. *The Routledge Handbook of Translation and Ethics*. London: Routledge, 2020. P. 1–16. DOI: 10.4324/9781003127970-1
19. Loison-Charles J. Traduire les accents de l'anglais vers le français en doublage audiovisuel. *Palimpsestes. Revue de traduction*. 2017. № 30. P. 82–98 DOI: 10.4000/palimpsestes.2439
20. Nesirli A. Exploring the Modalities of Audiovisual Translation: Focus on Dubbing and Subtitles. *Portuni*. 2025. Vol. 1, No. 4. DOI: 10.69760/portuni.0104001
21. Pedersen J. *Subtitling Norms for Television: An Exploration Focusing on Extralinguistic Cultural References*. Amsterdam: John Benjamins, 2011. DOI: 10.1075/btl.98
22. Shevchenko I. Migration discourse: a cognitive-pragmatic vantage point. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Foreign Philology. Methods of Foreign Language Teaching*. 2024. Is. 100. P. 77–82. DOI: 10.26565/2786-5312-2024-100-07
23. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge, 1995. 353 p.
24. Zabalbeascoa P. The nature of the audiovisual text and its parameters. *The Didactics of Audiovisual Translation* / ed. J. Díaz Cintas. Amsterdam : John Benjamins, 2008. P. 21–38. DOI: 10.1075/btl.77.05zab
25. Zhabotynska S. A. Reception of the political news narrative in readers' responses: multimodality and intertextuality. *Cognition, communication, discourse*. 2024. No. 29. P. 86–103. DOI: 10.26565/2218-2926-2024-29-06

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026